

Доц. д-р **Дејан Маролов**

Универзитет „Гоце Делчев“ Штип, Република Македонија

dejan.marolov@ugd.edu.mk

Вон. Проф. **Страшко Стојановски**

Универзитет „Гоце Делчев“ Штип, Република Македонија

strasko.stojanovski@ugd.edu.mk

ПРОШИРУВАЊЕ НА ЕУ

ИСТОРИСКИ ПРИКАЗ И МОМЕНТАЛНА СОСТОЈБА

АПСТРАКТ

Согласно насловот, овој труд се состои од два дела. Првиот дел прави анализа на сите историски проширувања кои до овој момент ги имала Европската Унија од аспект на конкретните историско политички прилики и потешкотии при зачленувањето на новите држави. Вториот дел на овој труд прави преглед на сегашната состојба со проширувањето на Унијата а со цел да се согледаат конкретните специфики на секоја од државите кандидатки. Преку историското согледување од една страна и анализа на конкретниот процес на проширување од друга страна, трудот ќе се обиде да ја извлече заклучоци за „поголемата слика“ на политиката на проширување на ЕУ. Во овој контекст ќе биде анализирана и Република Македонија на својот пат кон Европската Унија.

ABSTRACT:

This paper consists of two parts. The first part analyzes all of the historical enlargements that the European Union has done till this date in terms the concrete historical political circumstances and the difficulties of the new member states. The second part of this paper reviews the current situation with the EU enlargement process in order to perceive the specific characteristics to each of the candidate countries. Through historical perception on the one hand and analysis of the particular enlargement process on the other hand, this paper will try to draw conclusions on the "bigger picture" of the EU enlargement policy. In this context, Republic of Macedonia and its path to the European Union will be also analyzed.

Клучни зборови: проширување, Европска Унија, држави кандидати

Key words: Enlargement, European Union, candidate countries

Вовед

Овој труд прави анализа на сите досегашни циклуси на проширување од 1973 година па се до последното проширување на Европската Унија во 2013 година. Меѓутоа, со ова процесот на проширување на Унијата не е завршен. Во овој правец, повеќе држави од регионот на западениот балкан чекаат членство во Унијата и имаат добиено кандидатски статус. Помеѓу нив е и Република Македонија. Оттука согледувањето на процесите на проширување низ нивната историска призма може да допринесе за извлекување на соодветни заклучоци и искуства за начинот на кој Унијата функционира и одлучува за прием на нови членки. Оттука ваквата анализа може да биде особено корисна за државите кои посакуваат членство во ЕУ, особено во делот на справување со предизвиците и проблемите на кои истите наидуваат на нивниот пат кон ЕУ.

1. Историски циклуси на проширување

Постојат шест држави основачки на Европските Заедници. Потписници на Договорите за основање на Европската Заедница за Јаглен и Челик (ЕЗЈЧ) во 1951 год. како и Европската Економска Заедница (ЕЕЗ) и Европската Заедница за Атомска Енергија (ЕВРОАТОМ) во 1957 год. се Франција, Федерална Република Германија (позната како Западна Германија), Италија, Белгија, Холандија и Луксембург.

Првото проширување се случи дури во 1973 год. со приемот на три држави и тоа Обединетото Кралство на Велика Британија и Северна Ирска, Данска и Република Ирска. Интересно е да се напомене дека Обединетото Кралство беше покането да биде дел од Европските Заедници уште при нивното основање. Сепак, заради својата специфична геостратешка положба и историски врски, Обединетото Кралство одбиваше да биде дел од овој проект на обединување на Европа во иницијалните фази. Обединетото Кралство дури иницираше и потпишување на Договор за создавање на европска слободна трговска организација која не би имала супранационални елементи како алтернатива на ЕЗ. Подоцна Обединетото Кралство ја согледа потребата да биде дел од интеграциските процеси како би можело да има право на глас и да влијае на одлуките внатре во рамките на Европските Заедници, па затоа се одлучи да поднесе апликација за членство. Апликацијата не беше успешна заради ставот на тогашниот претседател на Франција Чарлс Де Гол кој стави вето на приемот во 1963 год. а истото го најави и за вториот британски обид за членство во 1967 год.¹ Иако ваквиот став на францускиот претседател беше оправдуван и поради економски причини сепак се чини дека во суштина тој не го сметаше Обединетото Кралство како дел од Европа, а на нивниот евентуален прием во ЕЗ гледаше како на инфилтрирање на влијанието на САД внатре во заедниците. Дури по неговото заминување од власт, Обединетото кралство заедно со Ирска и Данска постанаа членки на ЕЗ. Сепак треба да се истакне дека по зачленувањето Обединетото Кралство одби да учествува во бројни проекти организирани во рамките на ЕЗ и подоцна на ЕУ како, на пример, заедничката парична валута – Евро или пак Шенген-проектот. Во 2016 год. Обединетото Кралство организираше референдум за излегување од ЕУ познат по името Брегзит². Согласно резултатот од референдумот најавено е излегување на Обединетото Кралство од Унијата, можност што е предвидена и дозволена согласно со Лисабонскиот Договор.

Република Ирска, пак, едноставно го следеше Обединетото Кралство во членството во ЕЗ, како заради фактот што нивната економија беше прилично поврзана и зависна од британската, така и заради желбата да ги продолжат своите врски со Северна Ирска која е дел од Обединетото кралство. Слична беше ситуацијата и со Данска чија економија беше тесно поврзана со економијата на Обединетото Кралство. Во слична ситуација беше и Норвешка која, иако аплицираше заедно со претходниве три држави не постанаа дел од ЕЗ заради негативниот исход од референдумот кој беше организиран во првата половина на 1972 год. Во 1994 год. Норвешка организираше нов референдум по однос на прашањето за зачленување во ЕУ, но резултатот повторно беше негативен. Денес

¹ Kathryn Hadley, Back when Britain was banging on Europe's door, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2012/oct/13/britain-europe-david-cameron-eu>, пристапено на 04.05.2017

² Кованица од англиската верзија на Британски и излез (British и Exit)

Норвешка не е член на ЕУ но има силни врски со Унијата особено на економски план и е дел од областа на Шенген.

Вториот циклус на проширување се случи во 1981 год. кога Грција постана членка, а само неколку години подоцна, поточно во 1986 год. се придружија и Шпанија и Португалија. Иако фактички имаше две проширувања, честопати проширувањата со Шпанија и Португалија се ставаат во истот кош со проширувањето со Грција заради кусиот временски период во кој се случија, но и заради бројни сличности. Во однос на критериумите за зачленување во 1981 год. повеќе од очигледно е дека сè уште не постоеја критериумите од Копенхаген, а основното барање за постоење на демократски систем, Грција го исполнуваше барем формално. Имено до 1974 год. во Грција владееше воената хунта, а веќе наредната година ја поднесе својата апликација за членство во ЕУ. Иако имаше големи забелешки во врска со подготвеноста на Грција за членство, сепак, а пред сè заради геополитичкиот момент на студената војна, како и заради претставата што ја има Европа за Грција како лулка на демократијата, Грција постанува членка во 1981 год.³ На овој начин Грција стана модел на кој се повикуваа Шпанија и Португалија. Имено, двете држави беа исто така медитерански и имаа диктаторски режими. Шпанија ја поднесе својата апликација за членство уште во 1962 год. но беше одбиена заради фактот што во Шпанија не владееше демократија туку диктаторот Франциско Франко.⁴ Дури по неговата смрт во 1975 год. отпочнаа бавно да се одвиваат определени демократски процеси во Шпанија. Португалија, пак, исто така имаше искуство со диктаторскиот режим неречен Estado Novo (нова држава). Промената на овој режим се случи преку револуцијата во 1974 год. За релативно многу кратко време овие држави по падот на нивните диктаторски режими постана членки на ЕЗ.

По првите два (или три, ако го сметаме проширувањето со Шпанија и Португалија како посебен циклус) циклуса на проширување, бројот на држави-членки на ЕЗ се дуплираше од првичните 6 на 12 што симболично е одбележано и со бројот на ѕвезди на европското знаме кое остана исто до денешен ден. Првите две проширувања значеа големо популационо и територијално проширување на ЕЗ која сега се протега низ територијата на западна европа долж бреговите на Атланскиот Океан на запад, Северното и Балтичко Море на север и Средоземното и Егејско Море на југ.

Ќе помине безмалку една декада и половина пред да се случи новиот трет циклус на проширување во 1995 год. Во овој меѓупериод се случија бројни настани кои ја променија меѓународната сцена. Комунизмот и Варшавскиот пакт повеќе не постоеја во Европа, а со нив и железната завеса ја немаше повеќе. Држави како СССР, Југосавија и Чехословачка се распаднаа и престанаа да постојат. Распадот на Југословенската Федерација се случи преку поголем воен конфликт. Од друга страна, пак, се случи обединување на двете германски држави⁵. Токму последниот настан има големо значење за проширувањето на ЕУ. Имено со обединувањето двете германски држави, поранешната Источна Германија автоматски постана дел од ЕЗ во 1990 год.

³ Lekl C. The accession of Greece, https://www.cvce.eu/content/publication/1999/1/1/61a2a7a5-39a9-4b06-91f8-69ae77b41515/publishable_en.pdf, пристапено на 04.07.2017 и Greece in Europe: a short history, <https://www.theguardian.com/world/2015/jul/03/greece-in-europe-a-short-history>, пристапено на 01.08.2016

⁴ Antonio Moreno Juste, Franco's Spain and the European Communities, https://www.cvce.eu/content/publication/2010/4/28/c8d92f7e-4fb8-4acc-8090-f184e303d936/publishable_en.pdf, пристапено на 09.07.2017

⁵ Федерална Република Германија или Западна Германија со Германската Демократска Република односно источна Германија

Станува збор за територија нешто поголема од 100.000км² и популација од над 16. милиони жители. За илустрација, обединувањето на Германија, значеше територијално проширување на Унијата околу три пати поголемо од територијата на Белгија. Оттука обединувањето на Германија е факт кој не смее да се игнорира кога се зборува за проширувањето на Унијата, со назнака дека сепак не станува збор за класично проширување со нова држава-членка, тука за специфично проширување преку обединување на држава-членка со држава-нечленка.

Да се вратиме на третиот циклс на проширување кој обезбеди членство на нови три држави во 1995 год. Станува збор за Австрија, Финска и Шветска. Претходниве држави ја согледаа потребата од нивно интегрирање во рамки на Унијата пред сè од аспект на економскиот бенефит за нивните национални економии. Сепак геополитичките услови не дозволуваа ниво интегрирање во годините пред 1990 год. Ова се должи на блоковската поделеност која постоеше во Европа, а за која пишувавме погоре. Во постоечката биполарност, овие три држави имаа неутрална позиција и не влегоа ниту во НАТО алијансата. Оттука нивното зачленување во ЕЗ можеше да биде протолкувано како заземање на страна.⁶ Распадот на СССР и на Варшавскиот пакт ја отворија вратата за зачленување на овие држави во Унијата. Иако ова може да биде дискутабилно, сепак може да се смета дека влегувањето на овие држави во Унијата не значи по автоматизам губење на нивната неутралност, од причини што Унијата не е воена алијанса и не располага со сопствена армија. Како што веќе еднаш напоменавме, норвешката влада направи уште еден напор за влез во ЕУ заедно со овие три држави, но заради резултатите од референдумот од 1994 год. го прекина понатамошниот процес. Слична судбина доживеја и Швајцарија која посакувајќи влез заедно со другите неутрални држави поднесе апликација во 1992 год. Заради негативните резултати од референдумот и таа се откажа од понатамошниот процес уште истата година. Влегувањето на Австрија, а особено на Шветска и Финска освен квантитативно значење донесе и квалитативен елемент во Заедниците преку актуализирање на темите за човекови права и екологија во рамките на Унијата за што овие држави особено се залагаа.

Ќе треба да помине скоро една декада за да дојде до четвртиот (или петтиот, ако го сметаме проширувањето со Шпанија и Португалија како посебен циклус) циклус на проширување во 2004 год. Имено станува збор за најголемото проширување во историјата на ЕУ со дури десет нови члени. Конкретно станува збор за Чешката Република, Словачка, Унгарија, Словенија, Полска, Латвија, Литванија, Естонија, Кипар и Малта. Дел од овие држави припаѓаа на поранешниот варшавски пакт: Полска, Унгарија, Чешка и Словачка, а дел од овие држави беа дел од поранешниот Советски Сојуз со статус на републики, а тоа се балтичките републики Естонија, Латвија и Литванија. Комунистичкиот режим кој владееше во овие држави остави силни траги и го направи тежок патот на транзиција на системот кон пазарна економија и демократија. Зачленувањето на Словенија, пак, беше битно од аспект на праќање порака дека и останатите држави од поранешна Југославија ќе имаат можност да постанат дел од европското семејство. Малта и Кипар се медитерански острови – држави кои во одреден историски момент беа британски колонии. Нивното, како и влегувањето на државите од источна Европа отвори некои постари дебати околу утврдувањето на границите на ЕУ и дилеми за тоа до кога ќе се одвива проширувањето? Воедно се појави растечка загриженост кај „постарите“ западноевропски членки во однос на можниот ефект од проширувањето и миграцијата на работната сила од исток заради можностите што ги нуди внатрешниот пазар на Унијата. Миграцијата на ефтина работа сила од новите држави-членки од источна Европа го доби

⁶ The 1995 enlargement of the European Union, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/563509/EPRS_STU\(2015\)563509_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/563509/EPRS_STU(2015)563509_EN.pdf), пристапено на 01.04.2017

називот „Полски водоводџија“. Загриженоста од можна масовна миграција кон западна Европа приднесе за растечки европскептицизам во тие држави и воведување на определени транзициони рестрикции во однос на новите членки.

Зачленувањето на Кипар, пак, значеше и увоз на „кипарското прашање“ како проблем, внатре во Унијата. Имено, станува збор за стратешки остров кој де факто е поделен, односно еден дел од него е Турската Република Северен Кипар која е признаена само од Р.Турција. Иако постоеја одредени надежи дека понуденото членство во ЕУ ќе влијае мотивирачки и обединувачи на, условно кажано, грчкиот и турскиот дел од островот, сепак останува фактот дека тој влезе во ЕУ како поделен остров. Иако Турската Република Северен Кипар не е признаена од страна на членките на ЕУ, фактичката состојба на терен покажува дека централната влада не може да обезбеди контрола на делот од островот каде е прогласена републиката на Северен Кипар. Иронијата е во тоа што на дел од територијата на, веќе, државата членка - Кипар, контрола има војска на држава кандидат за влез - Република Турција. Ваквите проблеми, како и проблемите кои постојат уште при преговарањето со новите 10 членки секако дека придонесоа кон растечка загриженост околу процесот и политиката на проширување, но во исто време не смее да се заборви дека токму ова проширување испрати силна порака дека западна и источна Европа конечно се обединуваат. Секако, можеше да се очекува дека проширувањето со дури десет нови членки одеднаш има потенцијал да предизвика потреси, особено кога станува збор за таков конгломерат на различни држави (на пример, Словенија со околу 2 милиона жители и Полска со околу 38 милиони жители). Како за илустрација, ова проширување значеше зголемување на територијата на ЕУ за нешто повеќе од два пати од територијата на обединета Германија.

На само три години по големото проширување, во 2007 се случи уште едно проширување кон југоистокот на Европа. Станува збор за пристапувањето на Бугарија и Романија. Иако имаше надежи дека овие две држави ќе успеат да влезат заедно со претходните десет, сепак очекувањата се покажаа како нерални. Романија и Бугарија ги поднесоа своите апликации уште во 1995 год. меѓутоа, извештајот од мониторингот на Комисијата издаден во 2006 год. јасно покажаа дека е потребен прогрес во бројни сегменти на судскиот систем, борбата против корупцијата и организираниот криминал, како и дека овие сегменти ќе продолжат да бидат субјект на мониторинг.⁷ Така, по нивниот официјален прием, ови две држави продолжија да бидат мониторирани од страна на Комисијата, пред сè во однос на владеењето на правото.⁸ Заради сето ова се појавија бројни сомнежи во однос на подготвеноста на овие држави за членство, како и за нивото на исполнување на критериумите од Копенхаген. За разлика од наведените сомнежи кои имаа реална основа, се појавија и некои апстрактни контра-аргументи против членството на Бугарија и Романија, од типот на тоа дека тие се дел од источна неевропска цивилизација кои имаат православна религија итн. Како и да е, се чини дека ова проширување се засноваше многу повеќе на политичка одлука отколку на критериумите утврдени во Копенхаген што, впрочем, и не доаѓа како изненадување согласно со постапката за прием утврдена во правото на ЕУ. Членството на Бугарија даде културен придонес со воведувањето на кирилицата како трета службена азбука во рамките на ЕУ.

⁷ Monitoring report on the state of preparedness for EU membership of Bulgaria and Romania, http://news.bbc.co.uk/2/shared/bsp/hi/pdfs/26_09_06_fullreport.pdf, пристапено на 15.06.2017 год.

⁸ Pop V., EU commission defends Romania-Bulgaria monitoring project, <https://euobserver.com/justice/29743>, пристапено 19.04.2017

Влегувањето на Бугарија и Романија во ЕУ не значеше и нивно целосно интегрирање. Така, овие две држави иако преземаа правна обврска да се интегрираат во Шенген-зоната, сепак тоа не се случи неколку години по нивниот прем во ЕУ.⁹ Исто така, овие две држави сè уште го немаат воведено Еврото како заедничка платежна валута. Согласно со доворите за прием тие се должни да го направат ова во моментот кога за тоа ќе ги исполнат потребните услови. Треба да се напомене дека истава обврска важи и за претходно примените држави кои сè уште не ги имаат исполнето условите за воведување на Еврото како Чешката Република, Унгарија, Полска, па и Шветска.¹⁰

Претходновно ни илустрира дека формалното зачленување во ЕУ не значи по автоматизам и целосна интеграција заради де факто постоењето на Европа со различни брзини. Фактот што Бугарија и Романија останаа под мониторинг процес и по зачленувањето, покажува дека политиката на проширување доживеја одредена промена, а европските држави станаа попретпазливи во процесот со проширување.

Во 2013 год. се случи најновото и последно проширување со Република Хрватска, која е втора држава-членка од поранешна Југославија. На својот пат кон ЕУ, од добивањето на официјален кандидатски статус во 2004 год. па сè до нејзиното зачленување таа мораше да спроведе многубројни судски реформи, подобрување на заштитата на правата на малцинствата, овозможување на целосна соработка со меѓународниот кривичен трибунал за поранешна Југославија (што практично значеше испорака на хрватски граѓани, на кои во Хрватска се гледаше како на воени херои, на судење во Хаг), разрешување на граничниот спор со Словенија итн.¹¹ Без да навлегуваме во детали, ќе кажеме дека конкретниот граничен спор со Словенија се однесуваше на Заливот на пираните и не е единствениот граничен спор кој Хрватска го имаше со своите соседи. За разлика од другите соседи, граничниот спор околу Заливот на пираните мораше да биде разрешен поради фактот што Словенија веќе беше членка на ЕУ и се закануваше, па дури и ги блокираше преговорите на ЕУ со Хрватска. Како круна на Хрватскиот процес на доближување кон ЕУ беше и одржаниот референдум од 2012 год. со позитивен исход.

Денес Унијата се протега на над 4 милиони км² и има повеќе од 510 милиони жители. Сепак, покрај постојаните проширувања, во историјата на ЕУ постојат и примери кога цели територии се отцепувале. Таков пример е Алжир која стана независна држава во 1962 год. и ги напушти Европските Заедници. Пред независноста, територијата на Алжир беше дел од Француската Република, а со тоа и дел од Европските Заедници. Во 1979 год. островот Гренланд, како дел од Данска добива надлежности според кои може самостојно да одлучи дали да остане како дел од ЕЗ. По референдумот организиран во 1982 година островот дефинитивно ја напушта ЕЗ во 1985 год. Иако Гренланд има едвај нешто повеќе од 50.000 жители сепак тој опфаќа огромна територија која во добар дел е покриена со мраз, но сепак е многу поголем од остатокот на Данска. За илустрација можеме да кажеме дека со излегувањето на Гренланд, Европските Заедници изгубија територија двојно поголема од териториите на Франција и Германија заедно. Сепак, не постои пример за држава-членка која ја напуштила Унијата - опција која е правно можна согласно со член 50 од

⁹ Треба да се напомене дека и Кипар не е член на Шенген-зоната, но поради специфичностите кои постојат на терен, а за кои пишувавме погоре. Воедно Обединетото Кралство и Ирска не се членки на Шенген-зоната, но по нивна волја и како постари членки немаат правна обврска да постанат дел од Шенген

¹⁰ Треба да се напомене дека Обединетото Кралство и Данска немаат правна обврска за воведување на Еврото, додека пак Шветска најверојатно намерно не ги исполнува условите

¹¹ Interim report from the commission to the council and the European parliament on reforms in Croatia in the field of judiciary and fundamental rights (negotiation chapter 23), https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/hp/interim_report_hr_ch23_en.pdf, пристапено на 03.03.2017

Договорот од Лисабон. Меѓутоа ваквото сценарио е реално можно во иднина поради одржаниот референдум во Обединетото Кралство во 2016год. каде со многу тесно мнозинство граѓаните на оваа држава гласаа за напуштање на Унијата. Сепак, претходново не значи со сигурност дека ќе дојде до напуштање на Унијата. Освен тоа и Исланд во 2009 год. поднесе апликација за членство, но веќе во 2015год. ја суспендира апликацијата. Иако постојат повеќе причини, се смета дека две се пресудни за ваквиот потег на Исланд, прво, економската криза која го погоди островот веќе беше завршена, а второ, што ќе мора да се преговара и за контроверзните прашања околу риболовот, што во Исланд се смета за исклучително сензитивно прашање. Заради сето ова денес Исланд има еден вид на замрзната апликација.

2. Држави кандидати за влез во ЕУ

На самиот почеток треба да се потенцира дека постои разлика помеѓу држави со статус на кандидат и држави со статус на потенцијален кандидат за влез во ЕУ.¹² Држави кои имат кандидатски статус во моментот се Турција и Република Македонија, од поодамнешен датум, и Србија, Црна Гора и Албанија од понов датум. Од друга страна, пак, држави кои се сметаат за потенцијални кандидати се Босна и Херцеговина и Косово. Државите кандидати имаат целосен пристап до предпристапните фонодови на ЕУ.

Турција аплицираше за членство уште во далечната 1987год. Статус на држава-кандидат доби дури во 1999 год., а преговорите за членство ги започна во 2005 год. Иако Турција го потпиша Договорот од Анакара во 1963 год. според кој таа стана дел од царинската унија на ЕЗ, сепак до денешен ден не е полноправна членка на ЕУ. Текот на преговорите оди прилично бавно. Забелешките на Унијата кон Турција се во однос на нејзината политика кон Кипар, повремениот нарушувања на односите со Грција околу островите во Егејот, улогата на војската, човековите и малцинските прашања, владеењето на правото, слободата на медиумите итн. Сепак се чини дека она што навистина ја прави Турција специфичен случај е фактот што истата има население од скоро 80. милиони жители од кои над 95% се со исламска вероисповед. Иако Турција е секуларна држава треба да се нагласи дека ЕУ нема искуство со друга доминантно муслиманска држава-членка. Оттука произлегуваат и определени обвинувања за ЕУ како „христијански клуб“. Евентуалното влегување на Турција во Унијата ќе значи дека таа ќе биде една од најголемите држави-членки, како по популација, така и по територија што, пак, практично значи дека сето ова ќе мора да се отслика во нејзината застапеност во институциите на ЕУ. Она што е интересно да се напомене е дека во моментот живеат околу 4 милиони Турци само во Германија што компаративно гледано е два пати поголема бројка од вкупниот број на население на државата-членка Словенија. Во овој правец се и определени ставови дека Турција не е европска држава, односно со нејзиното влегување во Унијата, ЕУ практично ќе граничи со Иран, Ирак и Сирија што е тешко прифатливо за добар дел од граѓаните на државите членки. Од друга страна, пак, мора да се наведе дека Турција е економски и воено моќна држава, сосед на ЕУ која не смее да биде игнорирана. Во овој правец, а на иницијатива на Германија, на Турција ѝ беше понудено таканаречено привилигирано партнерство како алтернатива на членството.¹³ Секако дека овој предолг период на неизвесност предизвикува негативни чувства во турската јавност. Заради претходново во една прилика

¹² Candidate countries and potential candidates, <http://ec.europa.eu/environment/enlarg/candidates.htm>, пристапено на 29.05.2017

¹³ Hudson A., Merkel backs new EU talks for Turkey but has doubt, <http://uk.reuters.com/article/uk-germany-turkey-idUKBRE91M06C20130223> пристапено на 06.05.2017

премиерот на Турција Ердоган даде изјава во која наведе дека членството во ЕУ не е неопходно за Турција и дека Унијата само ѝ го троши времето на Турција¹⁴. Во меѓувреме два настана влијаеја на односите помеѓу ЕУ и Турција. Едниот од нив има надворешен карактер. Станува збор за големата бегалска криза пред сè од Сирија. За справување со овој проблем кој во голема мера ја засегаше Унијата, токму Турција играше клучна улога прифаќајќи ги бегалците на своја територија со што не дозволуваше Унијата да мора да се справува со овој проблем. Ова се одвиваше на база на постигнатиот договор со ЕУ во 2016 год. за што Унијата најави забрзување на преговорите и можно визно либерализирање за турските граѓани. Вториот настан беше пред сè од внатрешен карактер и е неуспешниот воен пуч во истата година, како и последиците од справувањето со него. Заради претходново Унијата донесе став дека нема да има отворање на нови поглавја во преговорите со Турција.¹⁵

Црна Гора стана независна држава во 2006 год. по излегувањето од државната заедницата со Србија. Веќе во 2010 год. добива кандидатски статус. Во 2012 год. отпочнаа преговорите кои се одвиваат со побрзо темпо од сите други држави-кандидати. За време на преговорите Црна Гора мора да прави определени судски реформи, како и реформи во сферата на екологијата и недискриминацијата. Она што е интересно за црногорскиот случај е тоа што, иако не е членка на Унијата, сепак го користи Еврото како своја валута уште од 2002 год.

Србија поднесе апликација за членство во 2009 год. а во 2012 год. доби кандидатски статус. Преговорите за членство почнаа веќе во наредната година. Главните потешкотии на патот кон ЕУ, порај оние што се вообичаени и за другите држави од Западен Балкан а се во однос на реформи во правосудството, борбата со корупцијата итн. беа и прашањата за сорботката со Меѓународниот Кривичен Трибунал за поранешна Југославија (уште пред потпишувањето на Спогодбата за Стабилизација и Асоцијација), како и Косовскиот проблем. Имено, според официјалните ставови на Србија, Косово не е независна држава, туку дел од Србија. Иако прашањето по однос на независноста на Косово направи поделба и помеѓу членките на Унијата, сепак се направи обид токму од страна на ЕУ за менаџирање на овој проблем. Така, Србија работеше со преставниците на ЕУ во она што тие го нарекоа дијалог меѓу Србија и Косово за нормализирање на односите што, пак, ја овозможи понатамошната интеграција во ЕУ.

Албанија беше признаена како потенцијален кандидат во 2000 год. Во 2006 год. го потпиша Договорот за Стабилизација и Асоцијација. Во 2009 год. ја поднесе апликацијата за членство. Еден од главните услови за добивање на кандидатски статус беше одржувањето на слободни и демократски парламентарни избори во 2013 год. Наредната година ЕУ ѝ додели кандидатски статус, но преговорите за членство не се започнати.

Република Македонија е држава-кандидат за влез во ЕУ. Една од врвните цели на македонската надворешна политика зацртана уште од осамостојувањето па сè до денес, беше зачленувањето во Европската Унија. Првото искуство на независна Македонија со тогашните ЕЗ се случи преку Арбитражната Комисија на Мировната конференција за поранешна Југославија попозната како Бадинтерова Комисија¹⁶. Станува збор за комисија формирана од Советот на министри на ЕЗ во август 1991 год. сочинета од правни експерти кои имаа задача да изготват

¹⁴ Kopatsch D., Erdogan: Turkey does not need the EU, <https://www.thetimes.co.uk/article/erdogan-turkey-does-not-need-the-eu-qzvvgklcqd>, пристапено на 09.07.2017

¹⁵ Kemp D., EU says won't expand Turkey membership talks, <https://www.yahoo.com/news/eu-says-wont-open-turkey-membership-chapters-165121377.html>, пристапено на 13.05.2017

¹⁶ Наречена по нејзиниот претседател Роберт Бадинтер

мислења за тоа кои од државите кои прогласуваат независност од поранешна Југославија ги исполнуваат европските и меѓународните стандарди да добијат меѓународно признание. Во изнесените мислења на Комисијата под бр. 6 и бр.7 јасно беше наведено дека само Република Македонија и Словенија во тој конкретен момент ги исполнуваа сите потребни услови. Меѓутоа тогаш државите-членки на ЕЗ ја признаа независноста на Словенија и на Хрватска, а подоцна и на Босна и Херцеговина, при тоа ингорирајќи го мислењето за Македонија. Оваа непријатна ситуација беше значајна лекција за младата Македонска Република во врска со начинот на одлучување во ЕЗ каде политиката и интересите честопати можат да натежат над правото. Во овие почетни непријатни односи особено се издвојува Лисабонската декларација на Европскиот Совет од јуни 1992 каде беше наведено дека признавањето е можно само под име кое нема да го содржи терминот „Македонија”.¹⁷

Во 1995 год. започнаа преговорите околу потпишувањето на Спогодбата за Стабилизација и Асоцијација која беше потпишана во 2001 год. Потпишувањето на оваа спогодба значеше чекор напред кон членството во ЕУ. Треба да се подвлече фактот што Република Македонија беше првата држава од регионот на Западен Балкан која потпиша ваква спогодба, неколку месеци пред Хрватска која денес е членка на Унијата. Во 2004 год. Македонија го поднесе барањето за членство во Унијата. Истата година Европската Комисија го достави прашалникот до Владата на РМ. По неговото пополнување наредната година Европската Комисија излезе со позитивно мислење во врска со македонската апликација и препорача давање на статус за кандидат за членство. На 17. Декември 2005 год. Европскиот Совет го додели кандидатскиот статус на РМ. Сепак преговорите за членство не започнаа. Во 2009 год. Европската Комисија препорача почеток на преговорите за членство. Од оваа година, а врз база на својот редовен годишен извештај за напредокот на РМ, Комисијата редовно препорачува почеток на преговорите секоја година, меѓутоа преговорите сè уште не се започнати. Колку за илустрација, Црна Горе сè уште не беше ни независна држава во 2005 год. кога Македонија доби статус на држава-кандидат, а денес Црна Гора е веќе во преговори за членство. Оваа невообичаена ситуација се должи на грчкото противење за отпочнување на преговорите на ЕУ со Република Македонија, поради спорот со името. Имено, Република Грција, како постара членка во ЕУ, го користи своето влијание и можност за употреба на вето. Оставањето на РМ пред портите на ЕУ повеќе години негативно влијаеше на состојбите внатре во државата. На 15 Март 2012 год. беше направен напор од страна на тогашниот Комесар задолжен за проширување Штефан Филе за еден вид на „преговори во сенка”, а со цел да се одржува европската агенда на маса и републиката да биде поподготвена за почеток на преговорите. Процесот беше наречен предпристапен дијалог на виоско ниво и се однесува на следните 5 области: слобода на изразување во медиумите; владеење на правото; реформи во јавната администрација; изборни реформи и зајакнување на пазарната економија.¹⁸

Инаку треба да се напомене дека ЕУ беше присутна во Македонија и за време на конфликтот во 2001 год. и беше еден од клучните играчи за потпишување на Охридскиот Рамковен Договор. Во овој правец ЕУ беше еден од најголемите донатори за време на донаторската конференција за Македонија во 2002 година. Интересен е фактот дека во постконфликтниот период ЕУ ја имаше својата прва воена мисија во својата историја токму на територијата на Македонија т.н. Конкордија која подоцна беше заменета од полициската мисија наречена Прокима. Исто така ЕУ беше активно

¹⁷ Lisbon European Council Reproduced from the Bulletin of the European Communities, No. 6/1992, http://aei.pitt.edu/1420/1/Lisbon_june_1992.pdf, пристапено на 11.05.2017

¹⁸ Хронологија на односите со ЕУ, <http://www.sep.gov.mk/content/?id=8#.WYSKzumxXIV>, пристапено на 09.06.2017

вклучена во посредувањето и менаџирањето, а со тоа и во разрешувањето на политичката криза во 2015 преку Договорот од Пржино. Од претходновно се изведува заклучокот дека Унијата е константно присутна во РМ.

Заклучок

Од сето претходно изнесено може да се заклучи дека политиката на проширување има поголема цел од самото проширување. Можноста за постанување полноправна членка позитивно влијае врз државата кандидат за спороведување на бројни рефори во правосудство, човекови права, економијата итн. што секако дека е позитивно пред се заради самите граѓани на таа држава а од друга страна е во интерес и на самата Унија која сака стабилни и демократски држави на своите граници и потенцијални идни членки. Секако дека важи и обратното. Така, определни изјави дека нема да има нови проширувања на Унијата во догледен период, негативно влијаеа врз европските реформски текови кај државите од западен Балкан. Оттука може да се констатира дека политиката на проширување е и инструмент на Унијата преку кој може да влијае во меѓународната политика. Политиката на условеност која пак честопати е елемент од политиката на проширување овозможува регионална стабилност мотивирајќи ги државите да соработуваат помеѓу себе но и наметнување на интересите на Унијата.

Користена литература

Kathryn Hadley, *Back when Britain was banging on Europe's door*, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2012/oct/13/britain-europe-david-cameron-eu>, пристапено на 04.05.2017

Lekl C. *The accession of Greece*, https://www.cvce.eu/content/publication/1999/1/1/61a2a7a5-39a9-4b06-91f8-69ae77b41515/publishable_en.pdf, пристапено на 04.07.2017 и *Greece in Europe: a short history*, <https://www.theguardian.com/world/2015/jul/03/greece-in-europe-a-short-history>, пристапено на 01.08.2016

Antonio Moreno Juste, *Franco's Spain and the European Communities*, https://www.cvce.eu/content/publication/2010/4/28/c8d92f7e-4fb8-4acc-8090-f184e303d936/publishable_en.pdf, пристапено на 09.07.2017

The 1995 enlargement of the European Union, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/563509/EPRS_STU\(2015\)563509_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/563509/EPRS_STU(2015)563509_EN.pdf), пристапено на 01.04.2017

Monitoring report on the state of preparedness for EU membership of Bulgaria and Romania, http://news.bbc.co.uk/2/shared/bsp/hi/pdfs/26_09_06_fullreport.pdf, пристапено на 15.06.2017 год.

Pop V., *EU commission defends Romania-Bulgaria monitoring project*, <https://euobserver.com/justice/29743>, пристапено 19.04.2017

Interim report from the commission to the council and the European parliament on reforms in Croatia in the field of judiciary and fundamental rights (negotiation chapter 23), https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/hp/interim_report_hr_ch23_en.pdf, пристапено на 03.03.2017

Candidate countries and potential candidates, <http://ec.europa.eu/environment/enlarg/candidates.htm>, пристапено на 29.05.2017

Hudson A., *Merkel backs new EU talks for Turkey but has doubt*, <http://uk.reuters.com/article/uk-germany-turkey-idUKBRE91M06C20130223> пристапено на 06.05.2017

Kopatsch D., *Erdogan: Turkey does not need the EU*, <https://www.thetimes.co.uk/article/erdogan-turkey-does-not-need-theeu-qzvqklcqd>, пристапено на 09.07.2017

Kemp D., *EU says won't expand Turkey membership talks*, <https://www.yahoo.com/news/eu-says-wont-open-turkey-membership-chapters-165121377.html>, пристапено на 13.05.2017

Lisbon European Council Reproduced from the Bulletin of the European Communities, No. 6/1992, http://aei.pitt.edu/1420/1/Lisbon_june_1992.pdf, пристапено на 11.05.2017